

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

AGRICULTURAL UNIVERSITY OF ATHENS

Κοινωνιολογία της Αγροτικής Ανάπτυξης

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου»

Ενότητα 7: Η Διάσταση του Φύλου στην Αγροτική Ανάπτυξη
(1/4) 1ΔΩ

Διδάσκουσα: Ισαβέλλα Γιδαράκου

Τμήμα: Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Μαθησιακοί στόχοι

- Το μάθημα στοχεύει σε μια ολιστική και κριτική προσέγγιση της έννοιας της αγροτικής ανάπτυξης μέσα από τη διδασκαλία βασικών εννοιών και μεθόδων για την κατανόηση μιας κοινωνικά ετερογενούς αγροτικής κοινωνίας. Πλαίσιο αναφοράς αποτελεί η Ελλάδα και οι χώρες της Ε.Ε.

Λέξεις κλειδιά

- Αγροτική κοινωνία, υπαιθρος, ανάπτυξη, δημογραφία, αγροτική εκμετάλλευση, οικογενειακή γεωργία, φύλο, νέα αγροτικότητα, πολυλειτουργικότητα

Η επίσημη έρευνα για το φύλο στον αγροτικό χώρο 1/14

1. Άξονες επικέντρωσης της έρευνας- κύματα ερευνών:

- Στη δεκαετία 1980: The Visibility: αποκάλυψη (θέαση) (visibility) και αναγνώριση της σημαντικής προσφοράς της γυναικείας εργασίας στη γεωργική εκμετάλλευση και των σχέσεων εξουσίας (power relations) στον καταμερισμό των εργασιών.
- Τέλη δεκαετίας 1980 και στη διάρκεια 1990ς: The agency:
Διαπιστώσεις «απαξίωσης» της θέσης των γυναικών στις σύγχρονες εκμ/σεις.
Διερεύνηση νέων ρόλων γυναικών, αντιμετώπισή τους ως actors αλλαγής ή αναπαραγωγής των έμφυλων σχέσεων (gender relations).
Κατανόηση του πώς οι αντιλήψεις για τα φύλα επηρεάζουν την «κατασκευή» των ρόλων και στα θεσμικά όργανα.
Κατανόηση του ότι οι θέσεις των φύλων δεν είναι δεδομένες.

Η επίσημη έρευνα για το φύλο στον αγροτικό χώρο 2/14

- Τέλη 1990ς και εξής : **The identity**: Διερεύνηση ταυτοτήτων φύλου. Πώς «κατασκευάζονται» οι ταυτότητες από τις συζητήσεις, τις νοηματοδοτήσεις και αναπαραστάσεις για το «ανδρικό» και «γυναικείο» στον αγροτικό χώρο.

Πώς οι αναπαραστάσεις της γεωργικής εκμετάλλευσης και των αγροτισσών στα media και τις διαφημίσεις «κατασκευάζουν» έμφυλη (gendered) ταυτότητα του επαγγέλματος της γεωργίας

Αναγνώριση των πολλαπλών ταυτοτήτων μέσα στην κατηγορία «γυναίκα» (όπως και «άνδρα»).

Η επίσημη έρευνα για το φύλο στον αγροτικό χώρο 3/14

2. Οι κυρίαρχες συζητήσεις (discourses)

1. Η συζήτηση για την οικογενειακή εκμετάλλευση και την «έμφυλη» οργάνωση των εργασιακών σχέσεων σ' αυτή.

Είναι ακόμη κυρίαρχη. Πολλές έρευνες εξακολουθούν να εστιάζουν στην ανάδειξη ζητημάτων που αφορούν τη θέση και το ρόλο των φύλων στην οικογενειακή εκμετάλλευση.

2. Η συζήτηση για τον «εξανδρισμό» (masculinisation) της γεωργίας.

3. Η συζήτηση για τη νεωτερική (detraditional) εικόνα της γυναίκας. Για τη διαφοροποίηση (diversity) των δραστηριοτήτων στην γεωργική εκμετάλλευση και τον αγροτικό χώρο, τη νέα διακυβέρνηση (gender citizenship) και τη σχέση με το φύλο

Η επίσημη έρευνα για το φύλο στον αγροτικό χώρο 4/14

2.1. Η οργάνωση της εργασίας στην οικογενειακή εκμετάλλευση/ σχέσεις εξουσίας (ή η συζήτηση για την οικογενειακή εκμετάλλευση)

- **Power relations:** σχέσεις εξουσίας/δύναμης ή η σχέση «κυρίαρχου» και «υποδεέστερου» στη διαδικασία της γεωργικής παραγωγής.

Εκδηλώσεις της έμφυλης διάστασης:

- **Ο καταμερισμός εργασιών**
 - **Διαχείριση (αρχηγία) της εκμετάλλευσης:** κατά κανόνα ασκείται από άνδρες αρχηγούς (περίπου 25% γυναίκες αρχηγοί στην Ε.Ε. και Ελλάδα),

Η επίσημη έρευνα για το φύλο στον αγροτικό χώρο 5/14

- **Εκσυγχρονισμός της γεωργικής παραγωγής** (ειδικότερα ο ρόλος της εκμηχάνισης): καλλιέργεια συνθηκών διαχωρισμού των εργασιών κατά φύλο, αναπαραγωγή εξουσιαστικών σχέσεων.
- **Παραγωγικό σύστημα** : συχνότερη παρουσία γυναικών σε μικρές εκμεταλλεύσεις, σε συστήματα έντασης εργασίας και ρόλος γραμματειακής υποστήριξης στις μεγάλες εκμεταλλεύσεις (ιδιαίτερα στις βόρειες χώρες).
- **Ερμηνεία**: Βιολογικές διαφορές φύλων, έλλειψη τεχνικών γνώσεων από τις γυναίκες, ιδιαίτερες ικανότητες γυναικών για κάποιες εργασίες, στερεοτυπική αντίληψη περί ρόλων των φύλων.

Η επίσημη έρευνα για το φύλο στον αγροτικό χώρο 6/14

- **Η διαφορετική διαδικασία εισόδου των φύλων στη γεωργία:**
 - Οι άνδρες κατεξοχήν με επιλογή του επαγγέλματος: κατοχή περιουσιακών στοιχείων, επαγγελματισμός (επαγγελματική κατάρτιση, συμμετοχή σε επαγγελματικές οργανώσεις, δίκτυα).
 - Οι γυναίκες κατεξοχήν μέσω του γάμου με αγρότη: χαμηλό επαγγελματικό προφίλ, χαμηλή πρόσβαση στους πόρους, σε δανειοδοτικά συστήματα, κλπ.
- **Η διακριτή συμμετοχή των φύλων στη λήψη αποφάσεων**
 - Η λήψη αποφάσεων - κλειδί για τη διερεύνηση της θέσης των φύλων στην εκμετάλλευση.
Συμβουλευτικός κυρίως (όχι αποφασιστικός) ο ρόλος των γυναικών

Η επίσημη έρευνα για το φύλο στον αγροτικό χώρο 7/14

- *Η διάκριση στην κατοχή της ιδιοκτησίας της εκμετάλλευσης (γης κατεξοχήν) (χαμηλή πρόσβαση των γυναικών στους πόρους)*
 - Σχέσεις οικονομικής εξάρτησης των γυναικών.
 - Περιορισμός άσκησης αυτοδύναμου διαχειριστικού ρόλου (ισχυρός ο λόγος του κατόχου του μέγιστου μέρους της γης στη διαχείρισή της).
 - Προεκτάσεις στη συμμετοχή των φύλων στις επαγγελματικές οργανώσεις, στο δημόσιο λόγο για τα ζητήματα της γεωργίας, στο επαγγελματικό προφίλ τους στη γεωργία.

Η επίσημη έρευνα για το φύλο στον αγροτικό χώρο 8/14

- *Ο χαρακτήρας των γεωργικών θεσμών και επαγγελματικών θεσμικών οργάνων*
 - Ανδροκεντρικός χαρακτήρας της επαγγελματικής εκπαίδευσης, των επαγγελματικών οργανώσεων, των αντιλήψεων του δανειοδοτικού συστήματος, της παρουσίας του επαγγελματία στη γεωργία από τα ΜΜΕ.

Συνέπεια της «πατριαρχικής» οργάνωσης της λειτουργίας της γεωργικής εκμετάλλευσης:

- **Χαμηλός επαγγελματισμός των γυναικών** (έλλειψη τεχνικών γνώσεων και πληροφόρησης για ζητήματα πολιτικής κλπ, χαμηλή αυτοπεποίθηση, αδιαφορία).
- **Πολυδιάσπαση της γυναικείας απασχόλησης** (all purpose εργατική δύναμη/εφεδρική).

Η επίσημη έρευνα για το φύλο στον αγροτικό χώρο 9/14

- **Σύνδεση του ανδρικού φύλου με το γεωργικό επάγγελμα/καθαρή η ταυτότητα του γεωργού** (ταύτιση με την κατοχή της περιουσίας, την εμπορευματική παραγωγή, την εκπαίδευση, τη συμμετοχή στα συλλογικά επαγγελματικά όργανα, τη δημόσια εικόνα του επαγγέλματος).
- **Πιέσεις εξωτερικών παραγόντων στη γυναίκα** για απόκτηση επαγγέλματος, καριέρας, κοινωνικής πληρότητας, καταξίωσης.

Στη συζήτηση για την οικογενειακή εκμετάλλευση η εικόνα των φύλων παρουσιάζεται συνήθως ως στατική. Η συζήτηση είναι ακόμα κυρίαρχη στην έρευνα για τη θέση των φύλων και τις ανισότητες στη γεωργία. Οι σύγχρονες όμως επαγγελματικές προκλήσεις καλλιεργούν αλλαγές στις ταυτότητες των φύλων.

Η επίσημη έρευνα για το φύλο στον αγροτικό χώρο 10/14

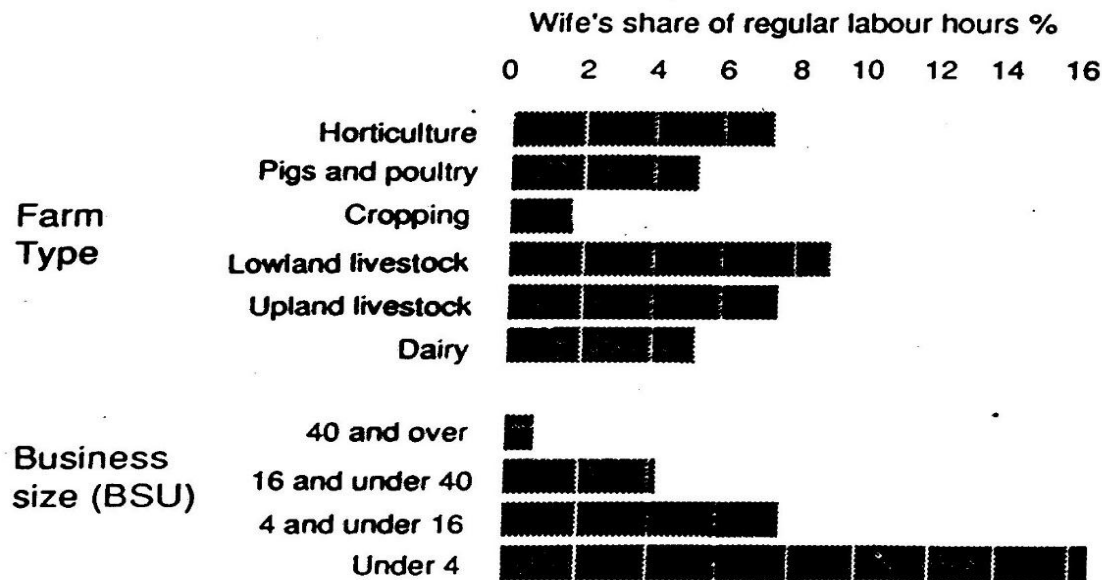

Figure 6.1. Proportion of manual hours worked by farmers' wives by farm size and type, England and Wales 1986/7. Source: Gasson 1989, derived from FBS 1986/7

Η επιστημονική έρευνα για το φύλο στον αγροτικό χώρο 11/14

2.2. Η συζήτηση για τον «εξανδρισμό» (masculinisation) του γεωργικού επαγγέλματος.

- Επικεντρώνεται στη διαδικασία της διαχρονικής αλλαγής των ρόλων και της παρουσίας των φύλων στη γεωργία.

Masculinisation («εξανδρισμός»): Η διαδικασία κατά την οποία η γεωργία μετατρέπεται/εκλαμβάνεται ως χώρος εργασίας των ανδρών.

Η επίσημη έρευνα για το φύλο στον αγροτικό χώρο 12/14

Διαδικασίες masculinisation:

- *Η γεωργία κατανοείται ως χώρος κυριαρχούμενος και ελεγχόμενος από τους άνδρες.*

Οι συζητήσεις επικαλύπτονται με εκείνες για τον καταμερισμό της εργασίας στη συζήτηση για την οικογενειακή εκμετάλλευση.

π.χ. η εκμετάλλευση κατέχεται και διευθύνεται από τον άνδρα, η γεωργία χαρακτηρίζεται με έννοιες που αποδίδονται στο ανδρικό φύλο («γεωργός»), ταυτότητες φύλων ως «farmers» και «farmers' wives». Κυρίαρχη η σημασία της εργασίας στον τομέα της εμπορευματικής παραγωγής όπου ο άνδρας έχει κυρίαρχο ρόλο παρά της αυτοκατανάλωσης ή αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης.

Η επίσημη έρευνα για το φύλο στον αγροτικό χώρο 13/14

- Η σταδιακή απόσυρση των γυναικών από τη γεωργία εντείνει την εικόνα «εξανδρισμού» του επαγγέλματος.
 - Η αλλαγή της οικονομικής σημασίας ενός παραγωγικού συστήματος διαφοροποιεί την ιεραρχία των φύλων σ' αυτό. (π.χ. περιποίηση οικιακών ζώων από τις γυναίκες, όμως η επιχειρηματικής μορφής πτηνοτροφία και βοοτροφία ασκείται κατεξοχήν από άνδρες).
 - Ο επαγγελματισμός στη γεωργία ανακατανέμει τις εργασίες υπέρ των ανδρών, υποβαθμίζει την εργασία των γυναικών (εκπαιδεύονται οι άνδρες, de-skilling των γυναικών).
 - Έξοδος γυναικών προς εξωγεωργικές απασχολήσεις: μετατροπή της οικογενειακής εκμετάλλευσης σε one-man farm και διαφοροποίηση των ταυτοτήτων των φύλων.

Η επιστημονική έρευνα για το φύλο στον αγροτικό χώρο 14/14

Τελικά: Η θέση των φύλων στο πλαίσιο της οικογενειακής εκμετάλλευσης επαναπροσδιορίζεται.

Οι άνδρες κρατούν την ισχυρή θέση τους, φαίνονται όμως λιγότερο τυχεροί έναντι των γυναικών/κρίση της ηγεμονίας που βασιζόταν στον παραδοσιακό καταμερισμό εργασίας

Οι γυναίκες από subordinated και invisible αναλαμβάνουν δραστηριότητες και επιλέγουν διαφορετικό τρόπο ζωής, προσαρμοζόμενες καλύτερα στη σύγχρονη κοινωνία.

Βιβλιογραφία 1/2

Βασική

- B. Brandth. (2002) Gender identity in European family farming *Sociologia Ruralis* 42(3)/2002
- Asztalos Morell and B Bock (2008) The Development of rural gender research and design of a comparative approach, In I. Asztalos Morell and B Bock (eds) *Rural Gender Regimes, Citizen Participation and Rural Restructuring*. Elsevier, pp.3-25.

Πρόσθετη

- Ι. Γιδαράκου (2009) Θεωρητικές προσεγγίσεις στην ερμηνεία της κατασκευής της ταυτότητας των φύλων και των στερεοτύπων των ρόλων. (Σημειώσεις)
- Ι. Gidarakou, L. Kazakopoulos and A. Koutsouris (2008) Tracking empowerment and participation of young women farmers in Greece. In I. Asztalos Morell and B Bock (eds) *Rural Gender Regimes*. Elsevier, pp 143-166.

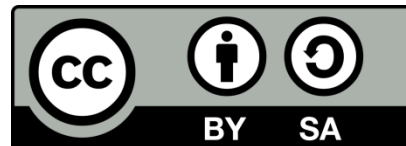
Βιβλιογραφία 2/2

- Ι. Γιδαράκου (1999) Ενδογενής ανάπτυξη της υπαίθρου και γυναικεία απασχόληση. Στο: *Υπαιθρος Χώρα-Η ελληνική Αγροτική κοινωνία στο τέλος του Εικοστού Αιώνα*. Εκδόσεις Πλέθρον. Σελ. 189-198.
- Ι. Gidarakou, L. Kazakopoulos , E. Arachoviti, D. Papadopoulos (2000) Family farm succession and gender relations: Rethinking gender discrimination. In *Agricoltura Mediterranea*, 130 (2), pp. 113-128.
- <http://www.wiley.com/bw/journal.asp?ref=0038-0199&site=1> *Sociologia Ruralis*, Virtual Issues, February 2010, The Gendered Rural.

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

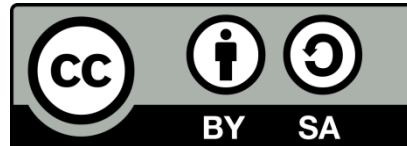
Σημείωμα Αναφοράς

- Copyright Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών 2014. Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, Χαράλαμπος Κασίμης. «Κοινωνιολογία της Αγροτικής Ανάπτυξης». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://oceclass.aua.gr/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων, π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Η άδεια αυτή ανήκει στις άδειες που ακολουθούν τις προδιαγραφές του Ορισμού Ανοικτής Γνώσης [2], είναι ανοικτό πολιτιστικό έργο [3] και για το λόγο αυτό αποτελεί ανοικτό περιεχόμενο [4].

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

[2] <http://opendefinition.org/okd/ellinika/>

[3] <http://freedomdefined.org/Definition/EI>

[4] <http://opendefinition.org/buttons/>

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
 - το Σημείωμα Αδειοδότησης
 - τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
 - το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)
- μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.